

We Shall Overcome: de kracht van Mahalia Jackson en dr. Martin Luther King jr.

Ronde Tafel gesprek

Catharijneconvent Museum 29 oktober 2022

<https://www.catharijneconvent.nl/activiteiten/MLK-invloed/>

14:00: ontvangst en welkom door Sylvia van de Bunt, coordinator SERVUS *We Shall Overcome* project, VU Amsterdam

14:10: voorstellen gastsprekers aan tafel Ellen Alvares, Jan van Butselaar, en Harky Klinefelter

14:15: introductie Harky Klinefelter, persvoorlichter van dr. King, gerelateerd aan dr. King en gospel zangeres Mahalia Jackson

14:25 video van Mahalia Jackson en dr. King, Chicago 1966

<https://www.youtube.com/watch?v=qfaYGvsU3F4> (5:03 min.)

14:30: introductie VU-alumnus Jan van Butselaar, over zijn ontmoeting met dr. King op de VU in 1965

14:40: audio van Dr King's speech op de VU, 1965, <https://vu.nl/en/about-vu/more-about/legacy-of-dr-martin-luther-king-jr>

14:45 introductie Ellen Alvares, directeur DGAI muziekschool Amsterdam, over de kracht en hoop in gospel muziek, <https://www.dgaimusicschool.nl/contact>

14:55: ronde tafel discussie over betekenis van Gospel in de strijd voor maatschappelijke rechtvaardigheid, en interactie met de zaal.

15:30: afronding en samenzang *We Shall Overcome*, o.l.v. Ellen Alvares

<https://netherlandslyrics.com/mahalia-jackson/we-shall-overcome/>

Toespraak Ds. Harcourt Klinefelter, persvoorlichter van dr. Martin Luther King jr.

Ik ben een Amerikaan van geboorte en een Nederlander naar keuze.

Dr. King wordt vooral herinnerd voor zijn toespraak "Ik heb een droom". Toen hij in 1968 werd vermoord, verloor de wereld een profeet, maar ik verloor ook een vriend.

Ik heb het voorrecht gehad om met Martin Luther King te werken in de laatste twee jaar van zijn leven. Ik kende hem als mijn werkgever, mijn dominee en vriend en niet alleen hem, maar ook de rest van zijn gezin. Als Media Director was ik verantwoordelijk voor het maken van de opnames van dr. King' s toespraken en preken, ze door te sturen naar de media en later geschikt te maken voor radioprogramma's.

Sindsdien probeer ik de droom van King te realiseren door boeken en artikelen te schrijven, lezingen en trainingen te geven in Nederland en ver daarbuiten.

"We sang our way to Freedom". Wij zongen onze weg naar de Vrijheid," Dat zei Andrew J. Young, een van Dr. Martin Luther Kings belangrijkste medewerkers.

In de strijd voor gerechtigheid, vrede en mensenrechten heeft muziek altijd een belangrijke rol gespeeld.

In de tijd van slavernij in Amerika waren de Negro Spirituals, de voorlopers van Gospel, niet alleen een bron van inspiratie en hoop, ze werden ook gebruikt als gecodeerde berichten. De tot slaaf gemaakt mensen begrepen de symbolische betekenis van de bijbel en zagen de plantage eigenaar als Farao. Ze zongen *Go Down Moses* als de meester keek vanaf de veranda van zijn huis. Met andere woorden hou je gedeisd, onderneem niets. *Steal Away to Jesus* werd gezongen als de meester er niet was. Dus nu was de kust veilig weg te gaan. *Wade in the Water* was een aanduiding: Loop door de rivier dan kunnen de bloedhonden je spoor niet volgen.

In de Civil Rights Movement, Burgerrechten Beweging, was de Gospel muziek de basis van de Freedom Songs, *Vrijheidsliederen*. De coupletten en soms het refrein werden veranderd

om te passen bij de situatie. *King zei hierover:* "De evolutie van muziek in de zwarte vrijheidsstrijd weerspiegelt de evolutie van de beweging zelf." King noemde liederen "de ziel van de beweging." King legde uit dat burgerrechtenactivisten "de vrijheidsliederen vandaag zingen om dezelfde reden waarom de slaven ze zongen, omdat ook wij in slavernij zijn en de liederen hoop toevoegen aan onze vastberadenheid." De Gospel "I will overcome" werd "we shall overcome", dat 'We zullen overwinnen, Zwart en wit samen, op een dag zullen we overwinnen'.

De link van Gospel muziek en de Beweging kunnen wij zien en horen in de volgende video. In de voorbereiding voor deze presentatie, dr. Sylvia van de Bunt vroeg mij om deze video te bekijken. Ik zei: "Ik heb het gezien, want ik was aanwezig toen deze video opgenomen werd".

Om de video te begrijpen is de achtergrond van de zetting van belang.

Dr. King was voornamelijk actief geweest in het zuiden van Amerika. In 1966 ging hij naar Chicago waar nooit slavernij of wettelijke segregation of apartheid was. Er was wel De Facto segregation of discriminatie in de praktijk. Dr. King wilde de muren rondom de witte woonwijken afbreken, discriminatie in onderwijs, werk, en gezondheidszorg aanpakken. Er werden door de Chicago Freedom Movement tussen 1965 en 1967 onderhandelingen gedaan met autoriteiten, eigenaren van winkels en bedrijven over het open maken van blanke woonwijken, het verstrekken van hypotheek aan zwarten als zij zich wilden vestigen in blanke wijken, aannemen van zwarte werkers, de scholen van goed materiaal te voorzien. Er werden Mass Meetings, grote bijeenkomsten met muziek en redes gehouden onder leiding van het programma Bread Basket. Van daaruit ging men bij woning coöperaties, banken, winkels en bedrijven, die discrimineerden, posten of zelfs oproepen deze te boycotten. Deze acties hadden effect: op 26 augustus 1966 kwam er een overeenkomst om deze vorm van discriminatie aan te pakken en werden banken, woning coöperaties, winkels en bedrijven gedwongen een open beleid te voeren in Chicago. In 1968 nam het Congres een landelijke wet aan die gelijke behandeling voor het kopen van een huis, ongeacht de wijk, mogelijk moest maken.

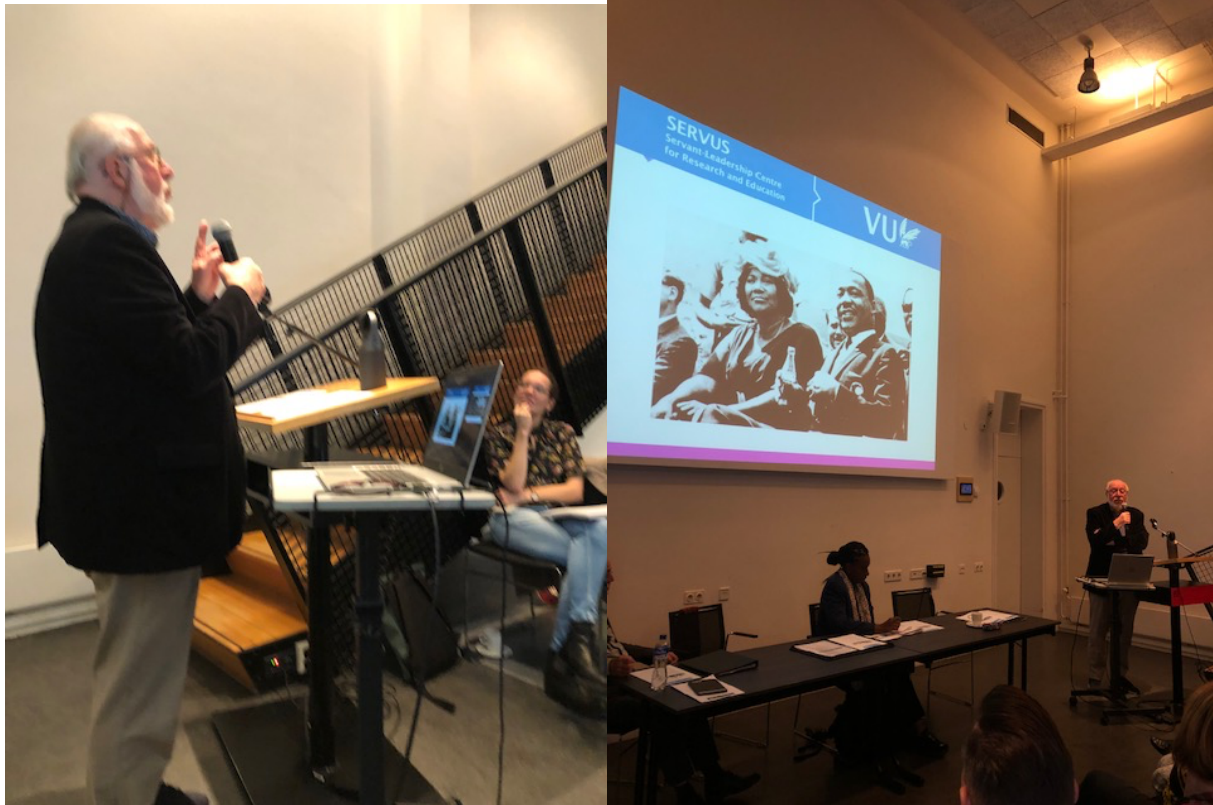
De oude bekende Spiritual "Joshua fit de battle of Jericho and the walls came tumbling down.", werd het Lijflied voor deze acties.

Mahalia Jackson, een dierbare vriendin en bron van inspiratie van dr. King, vertolkte deze spiritual en vele gospels op bijeenkomsten waar dr. King sprak. Met haar krachtige warme stem bracht ze veel mensen in vervoering en straalde ze troost uit en een hoop voor betere tijden.

"we sang our way to freedom"

Ds. Harcourt Klinefelter
Museum Catharijnecovent
29 oktober, 2022
Blaankamp 15
Steenwijkerwold 8341 PA
0521-588553
pluspunt@antenna.nl
harcourt-klinefelter.org
harcourt-klinefelter.com

Toespraak Dr. Jan van Butselaar, VU alumnus

EEN WAARACHTIGE 'ERE'PROMOTIE

Het was een bijzondere dag, die 20 oktober 1965, in het Concertgebouw in Amsterdam. De 85e *Dies Natalis* van de Vrije Universiteit (VU) werd gevierd met de toekenning van maar liefst zes eredoctoraten. Ik had ook een uitnodiging voor de bijeenkomst ontvangen, waarschijnlijk als lid van de lustrumcommissie van het VUcorps *Nil Desperandum Deo Duce* (NDDD). Voor op het podium zaten de hoogleraren en op de eerste rij, uiteraard de mannen (alleen mannen!) die geëerd zouden worden. Het waren echte grootheden, zoals de Franse theoloog en filosoof Jacques Ellul, of echt heel hoog, Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard, echtgenoot van toenmalig koningin Juliana. Allemaal onberispelijk gekleed in het voorgeschreven rokkostuum, waarop de kappa van het eredoctoraat mooi zichtbaar zou zijn. Allemaal perfect - op één uitzondering na. In het midden stond een kleine zwarte man, gekleed in een domineestoga. Het was Martin Luther King, vrijheidsstrijder, begaafd predikant, hoop van veel mensen in Amerika en erbuiten voor een rechtvaardige samenleving. In een domineestoga dus, en nog wel een geleende ook; het was de toga van zijn vriend ds. Jan Buskes, één van de eerste mensen die in Nederland het onrecht van racisme aan de kaak stelde.

Het was nogal wat dat ds. King aan de gereformeerde VU een eredoctoraat kreeg. Toen bekend werd dat deze geweldloze voorvechter van rassengelijkheid zo'n hoge onderscheiding zou krijgen van nog wel een christelijke universiteit leverde dat behoorlijk wat kritiek op. Die kritiek kwam uit behoudende christelijke kringen in de Verenigde Staten, van mensen die zich van oudsher met de VU verbonden voelden en ook vaak hun studie in

Amsterdam kwamen afronden. Wat, die King een eredoctoraat? Die halve communist, die onruststoker? De kritiek werd nog versterkt door stemmen uit het land van de apartheid, Zuid-Afrika, waarmee de VU ook van oudsher verbonden was. Daar was men beducht dat deze erkenning van de strijd, van de strijder tegen racisme het vuur van het verzet tegen dat onrecht in de zuidelijke punt van Afrika alleen maar zou aanwakkeren. Zelfs na de verlening van het eredoctoraat ging die kritiek nog door. Gelukkig werd er vanuit gereformeerd Nederland behoorlijk tegendruk gegeven tegen al die negatieve reacties. Invloedrijke mensen in die kring, zoals de hoogleraren De Gaay Fortman en Herman Ridderbos, stelden zich vierkant achter de keuze van de VU op en achter het werk van King. Dat haalde heel wat kou uit de lucht.

Het eredoctoraat werd verleend in de sociale wetenschappen. Dat wekt vandaag verwondering: King was toch theoloog? Waarom niet in de theologie dan? Daarvoor moeten we even terug naar de situatie in de zestiger jaren van de vorige eeuw. In die tijd was theologie aan de VU en elders vooral gericht op de kennis van de bijbel, van de kerk, van de pastorale zorg voor de mensen. Dat betekende geen onderwaardering van sociale vraagstukken, maar naar Kuiperiaanse opvattingen had ieder zijn eigen 'ding' te doen, dus, kortweg gezegd, de theologie deed de bijbel en sociale wetenschappen de maatschappij. Dat deze onderscheiding geen scheiding betekende tussen sociale wetenschappen en theologie, kwam ook uit in de enorme inzet van de toenmalige rector magnificus van de VU, de hoogleraar Schippers - een theoloog. Hemel en aarde bewoog hij om Martin Luther King die dag naar Nederland te krijgen en dat was bepaald geen eenvoudige zaak. Maar het lukte. Hoogleraar Kuiper kon die oktoberdag in Amsterdam Martin Luther King de kappe omhangen, over de geleende toga.

En zo kreeg *gospel* in Nederland er een nieuwe context bij. Het was niet alleen het lied van de hoop, van de verlossing uit de ellende, maar ook van verzet, van het niet langer nemen van onrecht, van raciaal onrecht. Heel duidelijk werd dat door de ontvangst van Martin Luther King door koningin Juliana. Daarmee werd op nationaal niveau (de regering is immers verantwoordelijk voor het optreden van de koning) het (geweldloos) verzet tegen racisme als legitiem middel erkend voor de opbouw van een rechtvaardige samenleving. Was dit het begin ook van de persoonlijke bewustwording van deze koningin, de voorbode van haar latere besluit het *Program to Combat Racism* van de Wereldraad van Kerken openlijk te steunen? Sinds die dag in oktober is de strijd tegen racisme in de wereld, zeker ook in Nederland, niet meer van de agenda geweest. Met de komst van de missioloog Joh Verkuyl aan de theologische faculteit van de VU (1968) kreeg racismebestrijding er daar ook een geduchte voorvechter bij. *Gospel*: een lied om te zingen, maar ook een weg om te gaan, volhardend en nooit versagend. Net als Martin Luther King.

Dertig jaar later stond ik bij het graf van dr. King, in Atlanta, Georgia, USA. Wat was er veel veranderd in die jaren: King was in zijn moederland van 'communist' tot nationale held gepromoveerd, met een eigen nationale gedenkdag; segregatie was van model voor maatschappijordening geworden tot een vloekwoord van onderdrukking. Apartheid als systeem Zuid-Afrika uit. Slavernij in al haar gruwelijkheid aan de kaak gesteld. Het is niet denkbaar dat dit allemaal had kunnen gebeuren zonder de droom van die kleine zwarte dominee, die in een geleende toga op het podium in Amsterdam stond. In mijn hart begon een lied te zingen, *We shall overcome, some day*. Dat is, dat doet *gospel*.

Dr Jan van Butselaar

Ronde Tafel gesprek bij de tentoonstelling *Gospel!* Catherijneconvent te Utrecht 29 oktober 2022

Verslag Rianneke van der Houwen, Conservator/curator

Harcourt Klinefelter over de burgerrechtenbeweging en de rol van muziek

Harcourt Klinefelter vertelt dat hij de laatste 2 jaar van het leven van dr. Martin Luther King media director was voor hem. Hij nam preken en toespraken op en gaf die door aan de media. Het verwezenlijken van de droom van Martin Luther King is altijd zijn missie gebleven.

Spirituals en de burgerrechtenbeweging

In de strijd voor vrede en mensenrechten heeft muziek altijd een belangrijke rol gespeeld.

Aan de basis van de zogenoemde freedom songs van de Amerikaanse

Burgerrechtenbeweging staan de spirituals. In deze liederen konden de tot slaaf gemaakten geheime boodschappen doorgeven en werd de betekenis van de Bijbel symbolisch opgevat en toegepast op het eigen leven. Steal away to Jesus kon zo betekenen: de kust is veilig, de meester is weg. Deze liederen konden worden aangepast aan het moment. Zo ook in de tijd van de burgerrechtenbeweging. I will overcome werd We shall overcome.

Introductie op de filmbeelden uit 1966 opgenomen tijdens een bijeenkomst in Chicago

Dr. King was voornamelijk actief in het zuiden van de VS. In 1966 sprak hij in Chicago. Daar was geen sprake van slavernijverleden, maar wel van racisme en segregatie. Met name in de grote verschillen tussen woonwijken. King wilde de muren tussen woonwijken afbreken en streed voor het afschaffen van wetten die zwarte Amerikanen verhinderden om een huis in bepaalde wijken te kopen. In 1968 kwam er een landelijke wet die het mogelijk maakte dat ieder een huis kon kopen in de wijk van eigen keuze. Dankzij Mahalia Jackson werd *Joshua fit the battle of Jericho* het lijflied van de bijbehorende actiebijeenkomsten. Mahalia Jackson vertolkte het regelmatig waarbij 'the walls came tumbling down' sloeg op de figuurlijke muren tussen de woonwijken die moesten vallen.

Jan van Butselaar over Martin Luther King's bezoek aan Amsterdam tgv diens eredoctoraat

Jan van Butselaar vertelt dat het nog niet zo makkelijk was om Martin Luther King voor een eredoctoraat te nomineren en hem ook nog uit de VS te laten overkomen naar Nederland. Daarnaast gaat hij in op de betekenis van zijn eredoctoraat in de sociale wetenschappen. Voor Jan en zijn medestudenten kreeg gospel nog meer betekenis dankzij het bezoek van King. Het waren niet alleen liederen van hoop en verlossing (uit ellende) maar de muziek kreeg nu extra context. Ook liederen van verzet en het onderuithalen van onrecht. Je geweldloos inzetten tegen onrecht.

Ellen Alvares directeur DGAI muziekschool Amsterdam

Ellen vertelt dat ze als vierjarige naar Nederland kwam. Thuis werden vaak platen van Mahalia Jackson gedraaid. Daar werd veel hoop uitgehaald. Thuis hingen tevens tegeltjes met uitspraken van MLK en JFK. Ze werd geen advocaat zoals haar moeder hoopte, maar ging naar de filmacademie, maakte docu's en films en werkte in de tv-wereld en podiumkunsten. Met John Leerdam maakte ze films over de Afrikaanse diaspora. Ze stond aan de wieg van ZO gospelchoir. ZO verwijst naar Zuid Oost, de cultuur van Amsterdam ZuidOost. Daarna sloeg Ellen de weg in van kunsteducatie, een missie om meer kinderen van kleur ook (toegang tot) kunsteducatie te geven.

DGAI- Dutch Gospel Arts Institute

Ellen geeft leiding aan DGAI, een muziekschool met zorgtaken. Kinderen worden aangemoedigd om naar de muzieklessen te komen. Muziekdocenten zijn ook co-opvoeders/parents.

'Beoordeel de kinderen op hun karakter en niet op hun huidskleur' is een uitspraak van Martin Luther King en tevens een belangrijke leidraad voor Ellen voor het werk bij DGAI. Ze hebben de grote ambitie om het gedachtengoed van King door te geven aan de kinderen. Het is bewezen dat het maken van muziek bijdraagt aan de persoonlijke ontwikkeling van mensen. Dit is wat ze doen. Docenten uit de gospel scene geven lessen.

Het is Ellen's droom dat gospel op een bepaald moment onderdeel zal zijn van de curricula van conservatoria en muziekscholen. Dit genre zie je nu niet terug in het onderwijs, terwijl het voor veel zwarte mensen een geliefd muziekgenre is. Nu is het vooral een genre dat leeft in bepaalde communities, maar het zou goed zijn voor de erkenning van de gospelcultuur als dit genre ook in muziekonderwijs terugkomt.

Gospel in NL

Nu wordt gospel vaak vanuit VS geïmporteerd. Het lijkt Ellen mooi als er meer eigen nummers in het genre worden ontwikkeld die komen uit/wortelen in een Nederlandse of Europese context, gecreëerd door wit en zwart. Ellen: mij hoop is dat we als gospel community het genre authentieker en actueler maken. Gegrondvest in eigen verhalen.

Ellen: Luister naar elkaar door samen te zingen en los te laten. Sta open voor inclusie en kansengelijkheid.